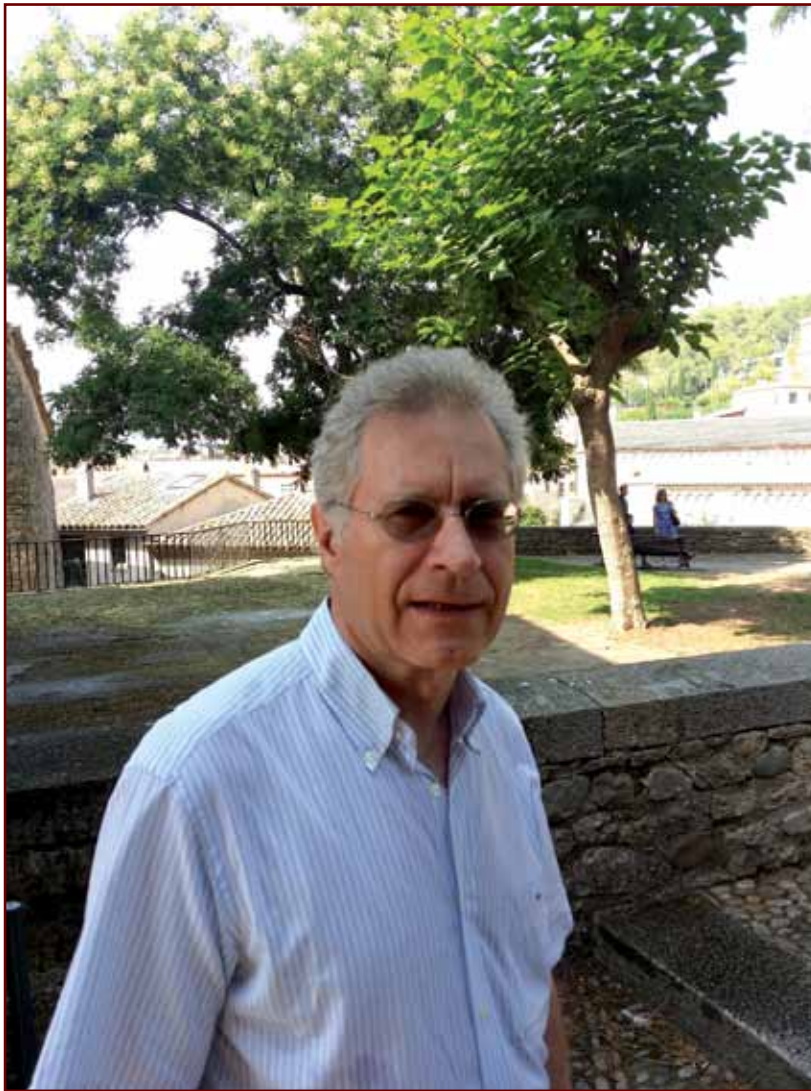

Joaquim Torres Pla

Sociolingüista andorrà

DAVID PAGÈS I CASSÚ

Joaquim Torres Pla segueix de prop l'evolució demolingüística dels territoris de llengua catalana

FOTO: BERNAT TORRES

Joaquim Torres Pla és fill de pare andorrà que es traslladà a Barcelona de jove. És per això que, tot i que va néixer a la capital catalana l'any 1946, va adoptar la nacionalitat andorrana, que ha mantingut tota la vida.

L'any 1974 va ser un dels fundadors del Grup Català de Sociolingüística, que actualment es denomina Societat Catalana de Sociolingüística, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, de la qual va ser president entre els anys 2007 i 2013. També fou el coordinador de l'àmbit de Llengua del Congrés de Cultura Catalana. És membre del Consell Consultiu de

la Xarxa CRUSCAT i del Comitè de Redacció de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*. Porta a terme, d'una manera assídua, conferències, presentacions de llibres i intervencions en mitjans de comunicació.

És autor, conjuntament amb J. Farràs i F. Xavier Vila, del llibre *El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya. Anàlisi sociolingüística de l'Enquesta Oficial de població de 1996*. També n'ha coordinat d'altres i ha publicat un bon nombre d'articles en diversos mitjans.

En aquests moments allò que li ocupa més temps és l'anàlisi de l'evolució demolingüística dels territoris de llengua catalana, sobretot de Catalunya i Andorra, a partir de les enquestes que van apareixent; l'estudi dels aspectes sociolingüístics del procés polític que viu ara mateix Catalunya i el treball a favor del manteniment i la potenciació del català.

Aquesta entrevista ens acosta al Principat d'Andorra, el qual, tot i que de vegades no és prou ben conegut, tantes afinitats té amb el de Catalunya: de llengua, de dret... I d'organització eclesiàstica: cal recordar que l'Estat sencer forma part de la diòcesi d'Urgell, el bisbe de la qual és un dels coprínceps; l'altre, és el president de la República Francesa. Cal dir, també, que un gran nombre dels seus habitants són catalans.

Vostè va néixer a Barcelona, però des de ben petit ha tingut una relació molt estreta amb Andorra.

Sí, el meu pare era andorrà nascut a Andorra, i jo he mantingut el passaport andorrà tota la vida.

Com es defineix?

Em sento andorrà, em sento català, em sento membre de l'espècie humana.

I com definiria Andorra?

Com un poble amb profundes arrels, que vénen de molt lluny en la història. Aquest poble disposa d'un Estat sobirà, i això condiona la seva identitat i la reforça. És també un país que comparteix llengua i cultura amb altres territoris.

Els sociolingüistes són més necessaris com més dificultats té una llengua?

De fet, apareixen sobretot quan una llengua té problemes però al mateix temps la comunitat lingüística corresponent gaudeix d'una forta vitalitat. És el cas del Quebec i Catalunya, per exemple. Però també hi ha sociolingüistes en països que no es troben en aquesta situació, perquè l'estudi de la diversitat lingüística i dels conflictes entre llengües és útil en aquest món globalitzat en què ens trobem.

Quina és la relació d'aquesta entitat amb l'Institut d'Estudis Catalans?

Des de l'any 2008, la Societat Catalana de Sociolingüística és una de les 28 societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans, adscrita a la Secció Filològica.

Ha investigat sobretot en el camp de la demolingüística, una disciplina relativament recent i encara poc coneguda.

La demolingüística busca principalment determinar, en les societats o territoris amb més d'una llengua, la magnitud i l'evolució dels diferents grups lingüístics. En un món cada vegada més multilingüe, aquest coneixement és molt útil

per a una correcta gestió de les instàncies administratives i polítiques.

Li hem sentit a dir, diverses vegades, que «el català és, de llarg, entre les llengües que no són la principal de cap Estat de certa dimensió demogràfica, la que té més vitalitat i parlants. Es tracta, per tant, d'un cas excepcional». Al seu entendre, quines coses ho han fet possible?

El motiu principal de l'excepcionalitat del cas català el podríem resumir en la idea que la societat de Catalunya ha aconseguit construir, bàsicament durant el segle xx, una sèrie d'institucions i mecanismes socials que han contrarestat en bona part la pulsio uniformitzadora que ha exercit d'una manera sistemàtica el poder central. Aquesta capacitat de contrarestar els mecanismes lingüísticament unificadors de l'Estat és absolutament excepcional en les zones desenvolupades del món.

Andorra és, en aquests moments, l'únic dels territoris de llengua catalana que constitueix un Estat sobirà i que té el català com a llengua oficial exclusiva. Quins avantatges comporta aquest fet?

Si ens referim a la situació a Andorra, l'estatus de la llengua i del país són molt positius per al català, sobretot perquè fan que el seu valor social es reforci, com ho mostra el fet que Andorra és el territori de llengua catalana on aquesta més avança en la transmissió intergeneracional. Si ens referim a l'àmbit lingüístic en general, l'oficialitat exclusiva a Andorra i l'existència d'un Estat andorrà també ajuden la llengua, com ara per la presència internacional del català que comporten.

L'oficialitat del català no deu excloure, però, que encara calgui continuar treballant per l'ús de la llengua...

No, certament. A Andorra hi ha hagut una immigració proporcionalment molt forta i continuada durant més de seixanta anys, que des de fa dècades és molt majoritàriament de llengua no catalana. Per tant, tot i la important capacitat d'atracció que té el català en el país, en l'actualitat aquesta no és la llengua emprada d'una manera clarament majoritària en els usos interpersonal. Cal, doncs, treballar per reforçar el seu coneixement i el seu ús, tal com ja fa l'Administració andorrana.

En relació amb unes dades d'una enquesta del 2009, vostè escrivia el següent: «L'ús més elevat del castellà que del català en els usos familiars i informals a Andorra contrasta amb el fet que en certs altres usos es fa servir més el català, de manera que, si analitzem l'ús global de cada llengua, trobem que les dues s'empren en percentatges similars, propers al 42%». Aquella enquesta també donava dades sobre altres llengües: l'anglès, el francès, el portuguès... ¿Es preveuen canvis, pel que fa a percentatges, en la pròxima enquesta?

Andorra ha passat durant els últims anys per una crisi econòmica greu, en certa manera més greu que la dels territoris propers, ja que ha perdut una part apreciable de la població que tenia l'any 2007. Això comporta necessàriament canvis

de tot tipus, i també en pot comportar de lingüístics. En la mesura que els qui se n'han anat hagin estat majoritàriament de llengua inicial no catalana, es podria produir potser una lleugera millora dels percentatges d'ús de la llengua. Però la prospectiva és un art arriscat; en sabrem més quan en tinguem noves dades.

Un dels camps en què vostè s'ha centrat és en l'estudi de la transmissió lingüística intergeneracional.

La mesura en la qual una llengua es transmet o no de progenitors a fills condiona clarament el futur de l'idioma; per tant, constitueix un dels principals indicadors de la seva vitalitat. Entre els set territoris de llengua catalana, aquells en els quals el català avança més en la transmissió intergeneracional són Andorra i Catalunya; per tant, són els que tenen una vitalitat del català més alta.

La societat andorrana és multilingüe. Com és la relació del català amb les altres llengües que s'hi parlen?

A Andorra hi ha quatre grups lingüístics de certa entitat, que són els de llengua catalana, castellana, portuguesa i francesa. Des del punt de vista institucional i identitari, la llengua d'Andorra és el català, però en l'àmbit dels usos interpersonals i del valor social, la qüestió és més complexa. Així, resulta que una minoria dels castellanoparlants d'origen adopta el català amb els fills, mentre que una part apreciable dels lusoparlants adopta el castellà, i el grup francòfon bàsicament es manté sense quasi transvasaments.

L'ensenyament en català a l'escola és relativament recent. Aquest fet deu haver estat molt important per a la consolidació de la llengua.

No tenim estudis que ens permetin de ser conclouents en aquest aspecte, ja que abans de l'inici de l'escola andorrana, en la qual el català és llengua vehicular, no hi havia hagut gaires enquestes sociolingüístiques. A més, l'impacte que pugui haver tingut aquesta escola pot haver quedat emmascarat pels efectes de la gran immigració continuada que s'ha produït a Andorra fins fa pocs anys. També cal tenir en compte que l'escola andorrana, encara que hagi anat creixent progressivament, continua sense incloure la majoria de l'alumnat del país.

Una persona que ve de fora, té la necessitat d'aprendre el català?

Depèn dels àmbits laborals o socials en què es mogui. No en tenen necessitat els assalariats no qualificats o poc qualificats, ja que entre aquests la majoria no parlen prioritària-

Joaquim Torres Pla i David Pagès i Cassú, el dia de la presentació (en la Biblioteca Nacional d'Andorra) del llibre *500 raons per parlar català*

ment català i tenen poc contacte amb l'Administració, però és força necessari per als professionals liberals, i és totalment necessari per als funcionaris.

Quina creu que ha de ser, al seu entendre, la relació entre Andorra i la resta de territoris dels Països Catalans?

La relació ha de ser de respecte, de bon veïnatge i de col·laboració, especialment en les qüestions lingüístiques i culturals. De fet, és el que ja es produeix en les relacions entre Andorra i Catalunya, com ara en la col·laboració relativa a la difusió de la llengua i cultura catalanes en el món.

En cada un dels territoris de parla catalana hi ha persones i entitats referencials que treballen a favor de la llengua i la cultura pròpies. Quines persones i entitats destacaria, d'una manera especial, d'Andorra?

Des que Andorra va esdevenir un Estat sobirà amb presència a l'ONU, l'Administració andorrana ha anat assumint d'una manera cada vegada més clara un paper de defensa i de promoció de la llengua, i, per tant, n'és el principal promotor. D'altra banda, entre les entitats privades que potencien el català i la seva cultura, cal esmentar el Centre de Cultura Catalana d'Andorra i, encara que d'una manera menys intensa perquè els seus objectius són molt més amplis, també la Societat Andorrana de Ciències.

El 28 de juliol de 1993, Andorra va ser admesa a l'ONU (184 Estat membre), i esdevingué el tercer país més petit que en forma part (després de San Marino i Liechtenstein). En 1994 es va adherir al Consell d'Europa. Andorra és una prova que l'extensió no importa de cara a poder ser present a tot arreu, com a Estat, i a ser viable econòmicament.

Efectivament, l'extensió no limita la possibilitat que un territori esdevingui un Estat, ni tampoc impedeix la seva viabi-

litat econòmica. De fet, Andorra entra dins la categoria dels microestats, és a dir, dels estats molt petits, i també aquests són viables, tal com demostren els exemples esmentats.

Com el porta, Andorra, el tema de la crisi econòmica?

L'any 2007 el país feia pràcticament seixanta anys que creixia d'una manera notable, tant econòmicament com demogràficament, i aquests últims anys hi ha hagut decreixement en tots dos aspectes. Es tracta d'un canvi molt important, que duu a una situació nova, en la qual cal retrobar un nou equilibri. El Govern ara reballa en aquest sentit, sobretot accentuant la interrelació amb els estats veïns i amb la Unió Europea. Un procés, d'altra banda, inevitable, en un món creixentment globalitzat.

Com es viu el moment històric existent a Catalunya?

A nivell oficial, amb distanciament i no posicionament, tal com és lògic en un moment crític en el qual Andorra podria prendre mal segons com actués. A nivell de l'opinió pública, la proximitat física, lingüística i cultural amb Catalunya fa que hi hagi sectors que vegin tal evolució amb simpatia.

Si Catalunya assoleix la consecució d'un Estat propi, com creu que s'ha de resoldre el tema lingüístic?

Considero que el català hauria de ser la llengua principal del nou Estat, la llengua de les institucions públiques. Per exemple, hauria de ser la de la justícia, independentment dels drets a l'ús del castellà i altres llengües que es puguin arbitrar.

Completi la següent frase, per favor: «Catalunya, gràcies a Andorra, ...»

... ha trobat un aliat en la tasca de difondre la llengua i la cultura catalanes en el món a través de l'Institut Ramon Llull; ha pogut veure que el català se sentia a l'ONU per primera vegada per part de la representació d'un Estat; ha constatat que gran part dels tractats internacionals tenen una versió en català...

Quan vénen coneguts seus d'altres territoris dels Països Catalans, què els recomana que facin, que visitin...?

Una gran riquesa d'Andorra és el seu entorn natural muntanyenc. Hi ha la possibilitat de fer una gran varietat d'excursions molt boniques. Un dels espais més interessants és la vall del Riu Madriu, declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. A l'hivern, les diverses pistes d'esquí per-

meten de gaudir àmpliament dels esports d'aquesta estació. Les nombroses construccions romàniques són un altre dels nombrosos atractius del país.

Vostè viu entre Barcelona i Andorra. Com veuen els andorrans als catalans? I els catalans als andorrans?

Jo diria que en general hi ha una simpatia mútua, encara que en graus molt diversos segons les persones. Una part apreciable dels actuals andorrans són nascuts a Catalunya o descendents de catalans, i això condiciona les actituds. D'altra banda, Barcelona és la gran ciutat a la qual acudeixen més els andorrans, i això també condiciona. Pel que fa a la visió que tenen els catalans dels andorrans, és encara més complexa i va variant amb el temps. Solament diré que en època de la dictadura, molts catalans haurien volgut ser andorrans, però ara és diferent.

Andorra fou terra d'acolliment per als exiliats catalans: Teresa Rovira, filla d'Antoni Rovira i Virgili, es casà, l'any 1946, amb Felip Calvet a Andorra, l'únic lloc on aleshores es podia celebrar la cerimònia en català; Pompeu Fabra hi anà, un any abans de morir, a fer el testament, ja que l'hi pogué fer en la nostra llengua; Esteve Albert s'hi instal·là l'any 1956 i des d'Andorra prosseguí la seva condició d'activista... Ens imaginem que, en aquest sentit, ens podria explicar moltes coses...

Bàsicament com un refugi o una terra de llibertat. La visió, tanmateix, ha estat diferent segons les èpoques. Els primers anys després de la guerra civil, durant la guerra mundial, la supervivència o la lluita eren les preocupacions principals dels exiliats, tal com s'explica en la novel·la *Entre el torb i la Gestapo*. Durant els anys posteriors, al llarg del període franquista, en canvi, el que potser emocionava més els que visitaven el país era la presència pública del català. D'altra banda, els qui es van quedar a Andorra s'hi anaren integrant.

Digui'ns un somni —individual o col·lectiu— que li agradaria que esdevingués realitat.

Que el progrés científic continuï avançant d'una manera cada vegada més ràpida, a fi que abans de gaires dècades la humanitat hagi vençut les malalties i l'envelliment. Que els éssers humans vagin assumint el pensament positiu i l'empatia universal. Que la democràcia, entesa tant des del punt de vista dels drets individuals com dels col·lectius i aplicada d'una manera cada vegada més conseqüent, s'estengui per tot el món. ♦

Darrers llibres publicats per Llengua Nacional

